

Bijlagen

Regie nemen, ruimte geven – Roep om een rechtvaardige verdeling

Visies op verantwoordelijkheidsverdeling: duurzame energieopwekking op land

Karlijn Muiderman
Yvonne de Kluizenaar

met medewerking van
Wieke Blijleven
Fieke Wagemans
Andries van den Broek
Anne Roeters

Inhoud

A	Codering: rollen	3
A.1	Over de codering	3
A.2	Rollen voor de overheid	3
A.3	Rollen burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven	4
A.4	Analyse van discrepanties tussen beleidsvisies en burgervisies	4
B	Overzicht deelstudies Verschuivende verantwoordelijkheden.....	6
	Literatuur.....	7

A Codering: rollen

A.1 Over de codering

De analyse is uitgevoerd in Atlas.ti. Deze software is ontworpen voor systematische kwalitatieve documentanalyse, waarbij documenten worden omgevormd tot een tekstdatabase door codes aan tekstfragmenten toe te kennen. Die tekstdatabase is vervolgens de basis voor de interpretatieve analyses. In de documenten zijn de vooraf op theoretische basis geïdentificeerde rollen en taken voor de vier actoren gecodeerd (deductief coderen). Daarnaast zijn nieuwe codes aan het codeboek toegevoegd wanneer in de tekst rollen en taken werden genoemd die nog bleken te ontbreken in het codeboek (inductief coderen). De combinatie van een deductieve en inductieve benadering verkleint het risico van een beperkt blikveld. In interpretatief onderzoek interacteert de onderzoeker met het onderzoek, wat betekent dat de onderzoeker de materie bestudeert en daar duiding aan geeft (Yanow 2007). Daarom zijn de eerste documenten door twee onderzoekers gecodeerd, om na te gaan of en waar er grote verschillen zaten in de interpretaties. Deze verschillen zijn besproken en op basis daarvan is overeenstemming gezocht. Vervolgens is gezocht naar welke rollen dominant zijn in de tekst. Hiermee werd een beeld verkregen van de overheersende beleidsvisie op de rollen en taken die de verschillende actoren zouden moeten aannemen.

A.2 Rollen voor de overheid

De codering is eerder in detail beschreven in Blijleven en Kooiker (2022). Kort samengevat onderscheiden we de volgende rollen voor de overheid:

loslaten	De overheid laat een taak volledig los en belegt deze bij andere actoren (ROB 2012).
faciliteren	Het initiatief komt van elders, maar de overheid ziet er belang in om dat mogelijk te maken (ROB 2012).
samenwerken	De overheid werkt samen bij de vormgeving of uitvoering van beleid. Ze heeft een actieve rol, maar doet het samen met andere actoren.
stimuleren	De overheid heeft de wens dat bepaald beleid of een bepaald doel van de grond komt, maar de realisatie van het doel laat ze over aan anderen (ROB 2012).
ontmoedigen	De overheid probeert ongewenst gedrag (dat niet in lijn is met overheidsdoelen) te ontmoedigen. Deze code zal vaak samengaan met overheid-reguleren.
regisseren	Ook andere partijen hebben een rol in het behalen van het overheidsdoel, maar de overheid hecht er belang aan de regie te hebben (ROB 2012). Blijleven en Kooiker (2022) lichten verder toe dat deze code breed is, en samenhangt met het stimuleren van samenwerking, het samenbrengen van partijen, het maken van afspraken en sluiten van akkoorden. Anders dan bij reguleren gaat dit niet onder dwang, maar afspraken moeten wel nagekomen worden.
reguleren	Dit omvat regulering door wet- en regelgeving. De overheid kan handhaven en overtredingen sanctioneren (ROB 2012).
dereguleren	De versoepeling van wet- en regelgeving, bijvoorbeeld om regeldruk te verminderen van regeldruk, belastingen te verlagen of ruimte te geven voor maatwerk en experiment.
uitvoeren	De overheid voert zelf het beleid uit, eventueel gepaard met extra geld of regelgeving voor overheidsdiensten.
bezuinigen	De overheid financiert nog steeds het beleid, maar minder dan voorheen; er wordt bezuinigd.
centraliseren	De rijksoverheid neemt taken of verantwoordelijkheden over van lagere overheden.
decentraliseren	De rijksoverheid draagt taken of verantwoordelijkheden over aan lagere overheden.
financieren	De overheid financiert beleid, met als doel actie te stimuleren, beleid (beter) te kunnen uitvoeren of initiatieven van andere actoren te faciliteren. Ook het

verstrekken van een uitkering zonder verplichtingen valt hieronder, net zoals het terugdraaien van een eerdere bezuiniging.

A.3 Rollen burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven

Voor burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven zijn de volgende rollen uiteengezet door Blijleven en Kooiker (2022):

zelfstandig actor	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt door de overheid gezien als zelfredzaam, zelfstandig opererend en zelf verantwoordelijk. Overheidsinterventie is niet nodig, maar wel ruimte en keuzevrijheid.
samenwerken	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt gezien als samen optrekkend met overheid, met elkaar of met andere actoren bij de vormgeving of uitvoering van de aanpak van een maatschappelijke opgave. Deze code raakt aan uitvoeren, omdat de actor verantwoordelijkheid draagt voor (een deel van) de vormgeving of uitvoering van de aanpak van de opgave.
uitvoeren	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf krijgt een rol bij de uitvoering van de aanpak van een maatschappelijke opgave. De actor heeft een rol bij de implementatie van (overheids)beleid. Burger/organisatie/bedrijf draagt een verantwoordelijkheid voor (een deel van) de uitvoering van de aanpak van de opgave.
onderwerp van zachte sturing	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf moet gedrag veranderen om bij te dragen aan het oplossen van een maatschappelijke opgave, en wordt hiervoor door de overheid gestimuleerd of gefaciliteerd (= zachte sturing). De actor draagt een verantwoordelijkheid voor de opgave en het oplossen ervan door het gedrag aan te passen. De overheid moet de actor in staat stellen om dat te doen.
onderwerp van harde sturing	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf moet gedrag veranderen om bij te dragen aan het oplossen van een maatschappelijke opgave. De actor wordt hiervoor door de overheid gereguleerd en/of gesanctioneerd (= harde sturing). Ook het ontvangen van een uitkering waar verplichtingen of een tegenprestatie aan vastzitten (bv. WW of bijstand), valt hieronder. De actor wordt verantwoordelijk gehouden voor het probleem; de overheid neemt verantwoordelijkheid voor de oplossing door gedragsverandering af te dwingen met wet- en regelgeving.
potentieel overtreder	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt gezien als onbetrouwbaar, calculerend, misbruikmakend, potentieel overtreder van regels.
begunstigde	Burger/maatschappelijke organisatie/bedrijf wordt gezien als hulpbehoevend, ontvangt ondersteuning of bescherming, zonder hier een tegenprestatie of gedragsverandering tegenover te hoeven stellen. De actor krijgt geen verantwoordelijkheid toebedeeld. De overheid neemt verantwoordelijkheid voor de aanpak van de opgave door hen te beschermen of te ondersteunen (dat kan zijn d.m.v. reguleren, financieren, faciliteren of uitvoeren/dienstverlening).

A.4 Analyse van discrepanties tussen beleidsvisies en burgervisies

Voor het contrasteren van die bevindingen ten aanzien van rijksoverheidsvisies met de visies van burgers is het *Pillar Integration Process Model* toegepast (Johnson et al. 2019). Dit model is behulpzaam bij het (letterlijk) visueel naast elkaar zetten (*listing*) van kwalitatieve en kwantitatieve bevindingen die los van elkaar zijn verzameld, om daarin rode draden te ontdekken. Het model voorziet erin de belangrijkste citaten te ordenen, (of de belangrijkste gegevens, afhankelijk van of eerst de kwalitatieve of eerst de kwantitatieve gegevens aan bod komen. Dat wordt dan vervolgens ook gedaan voor de belangrijke gegevens of citaten. Door *matching* van kwalitatieve en kwantitatieve data die bij elkaar passen, identificeren onderzoekers waar de bevindingen elkaar raken of tegenspreken. Vervolgens worden de matches besproken (*checking*) en beoordeeld op hoe de studies elkaar bevestigen, aanvullen of tegenspreken. Daaruit resulteren de belangrijkste bevindingen en

argumenten (*pillar building*). Kwalitatieve en kwantitatieve onderzoekers doorlopen de vier stappen (*listing, matching, checking, pillar building*) in nauwe samenspraak. Een methodologisch voordeel van dit model is dat het voorziet in een systematische benadering voor het vergelijken van inzichten uit kwalitatief en kwantitatief onderzoek en daarmee bijdraagt aan transparantie en nauwkeurigheid.

B Overzicht deelstudies Verschuivende verantwoordelijkheden

Binnen de onderzoeksreeks Verschuivende verantwoordelijkheden kijkt het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) naar de visies van de overheid en burgers op de verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheid, burgers, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Dat doen we voor een aantal maatschappelijke opgaven. De verschillende deelstudies vullen elkaar aan en versterken elkaar:

- **Beleidsanalyse verschuivingen in overheidsvisies op verantwoordelijkheid 2011-2022.**
Deze studie belicht de veranderende rijksoverheidsvisies op de verantwoordelijkheidsverdeling de hand van sturingsparadigma's. De studie laat een golfbeweging zien. Er is nu hernieuwde aandacht voor de rol van de burger, waarbij nog onduidelijk is in hoeverre burgers zeggenschap krijgen (Blijleven en Kooiker 2022).
- **Verdiepend onderzoek in focusgroepen naar de visies van burgers en lokale ambtenaren op de verantwoordelijkheidsverdeling: Opwekking van duurzame energie op land.**
Deze studie gaat in op de voordelen, nadelen en voorwaarden voor aanvaardbaarheid varianten van verantwoordelijkheidsverdeling. Burgers en lokale ambtenaren lijken van mening te verschillen over de haalbaarheid en wenselijkheid van varianten. Zij vinden elkaar op de sociaal-maatschappelijke uitkomsten die zij belangrijk vinden. Bij de kritische houding van burgers en ambtenaren lijkt het vooral te gaan over de vraag wat de beste rolverdeling tussen burgers, de overheid en bedrijven is om die maatschappelijk belangen te dienen (De Kluizenaar et al. 2022).
- **Vragenlijstonderzoek naar burgervisies op de huidige en gewenste verantwoordelijkheidsverdeling voor vijf maatschappelijke opgaven.**
Deze vijf maatschappelijke opgaven zijn gezond leven, leven lang ontwikkelen, duurzaam energiegebruik, hulp verlenen en bestaanszekerheid. Dit grootschalige vragenlijstonderzoek geeft een beeld van de burgervisies op de verantwoordelijkheidsverdeling en van verschillen in visies tussen groepen of segmenten in de samenleving (Wagemans en Peters 2023).
- **Deze studie: Beleidsanalyses van de actuele beleidsvisies van de rijksoverheid op de verantwoordelijkheidsverdeling op een concreet beleidsterrein: hernieuwbare energie op land.**
De beleidsvisies worden geconfronteerd met de burgervisies op hetzelfde terrein. Een parallelle deelstudie volgt een vergelijkbare benadering voor het beleidsterrein leven lang ontwikkelen (LLO) (Blijleven et al. 2024).

Literatuur

- Blijleven, W. en S. Kooiker (2022). *Overdragen, delen en herstellen. Overheidsvisies op de verdeling van verantwoordelijkheden sinds 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Blijleven, W., A. van den Broek, Y. de Kluizenaar, K. Muiderman, S. Peters en A. Roeters (2024). *Eigen regie of een duurzame arbeidsmarkt? Beleids- en burgervisies op een leven lang ontwikkelen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Johnson, R., A. Grove en A. Clarke (2019). Pillar Integration Process: A joint display technique to Integrate Data in Mixed Methods Research. In: *Journal of Mixed Methods Research*, jg. 13, nr. 3, p. 301- 320.
- Kluizenaar, Y. de, A. Steenbekkers, K. Muiderman, A. Mangnus en W. Blijleven (2022). *Burgers, overheid of bedrijven: wie is aan zet? Burgervisies en beleidsvisies op verantwoordelijkheidsverdeling bij lokale energieopwekking*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- ROB (2012). *Loslaten in vertrouwen: Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.
- Wagemans, F. en S. Peters (2023). *Roep om een overheid die verantwoordelijkheid neemt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Yanow, D. (2007). Interpretation in Policy Analysis: On Methods and Practice. In: *Critical Policy Analysis*, jg. 1, nr. 1, p. 110-122.